

Тема 3

ФІЛОСОФІЯ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

ПЛАН

1. Загальні риси філософської думки європейського середньовіччя.
2. Патристика.
3. Схоластика.
4. Арабська філософія.

1. Середні віки (II-XIV ст.) – тривалий період в історії Європи. Його специфіка пов'язана із зародженням та розвитком феодальних відносин у сфері матеріальної культури та із виникненням та розповсюдженням християнської релігії у сфері духовного життя. Все це наклало відбиток на зміст традиційних філософських проблем, зокрема на розуміння буття, пізнання, сутності людини.

Основне літературне джерело, на яке спирається середньовічний світогляд – це **Біблія**. На основі Біблії виникає **теологія** – сукупність релігійних теорій щодо сутності Бога та його діяльності.

Загальні риси філософської думки доби середньовіччя:

- **теоцентризм**, що передбачає **креаціонізм** (від лат. – створення) як основу онтології та **одкровення** як фундамент теорії пізнання;
- подвійна природа людини (людина створена «за образом та подобою» і водночас здійснила первородний гріх);
- перенесення центру ваги з розуму на віру;
- переорієнтація уваги з вивчення природи на пізнання Бога та людської душі.

Християнство прагнуло знайти філософське обґрунтування своїх основних ідей. Першою спробою такого обґрунтування була патристика (III-VIII ст.) (від лат. – батько).

2. Спочатку **патристика** відстоювала догмати християнської релігії в боротьбі проти міфології та язичництва. Але пізніше отці церкви намагалися пристосувати філософські ідеї платонізму для обґрунтування принципів пізнання Бога. Серед грецькомовних мислителів найвідомішими були Григорій Богослов, Василій Великий, Григорій Ниський. Серед латиномовних – Амвросій, Ієронім, Аврелій Августин.

Найяскравішим представником західної церкви був **Аврелій Августин** (354-430 рр.). Основні твори: «Про Трійцю», «Сповідь», «Про град Божий».

Розкрийте зміст його вчення, звернувши увагу на такі проблеми:

- 1) Бог і людина;
- 2) людина як особистість;
- 3) розуміння часу;
- 4) рух і спрямованість історії.

3. Схоластика (від лат. – школа) – IX-XIV ст. – це і назва одного з періодів доби середньовіччя, і певний тип релігійної філософії, що визнає теологію в якості вищої форми знання. Видатними мислителями періоду схоластики були Іоанн Скот Еріугена, Ансельм Кентерберійський, Роджер Бекон, Йоганн Дунс Скотт, Вільям Оккам.

Найяскравішим представником середньовічної схоластики був **Фома Аквінський** (1225-1274). Основні твори: «Сума теології», «Сума проти язичників». Фома Аквінський намагався обґрунтувати основні принципи свого теологічного вчення, спираючись на ідеї Арістотеля.

Розкрийте зміст таких проблем, що їх розглядав Фома Аквінський:

- ієрархія рівнів буття;
- раціональне доведення буття Бога;
- проблема співвідношення віри та розуму в пізнанні;
- піраміда знань (наука, філософія, теологія).

Особливе значення для подальшого розвитку філософської думки мала схоластична дискусія між **номіналістами** та **реалістами** щодо універсалій (загальних понять).

Опрацюйте літературу і розкрийте теологічну і суто філософську сторони цієї дискусії. Зробіть загальні висновки щодо філософської думки доби європейського середньовіччя. Чому філософія перебувала у ролі «служниці богослов'я»? Які «вічні» проблеми намагався вирішити Августин Блаженний? У чому полягає значення творчості Фоми Аквінського для філософії та філософської доктрини католицької церкви? Яку роль відіграла схоластика у становленні європейської освіти?

Про розвиток філософської думки європейського середньовіччя ви можете дізнатись за допомогою книги Б. Рассела «Історія західної філософії» (книга 2).

4. Невід'ємною частиною релігійного світогляду середньовіччя є філософія Арабського Сходу. **Арабською** називають філософію, яку створили араби, а також представники інших народів Близького та Середнього Сходу, що перебували під культурним впливом арабів. Виділяють два періоди у розвитку арабської середньовічної філософії: VII-IX ст. – період її зародження, IX-XV ст. – період засвоєння арабською філософією давньогрецької філософії.

Найвідомішими мислителями другого періоду є Аль-Кінді (800-879), Аль-Фарабі (870-950), Ібн-Сіна (980-1037), Ібн-Рушд (1126-1198).

Опрацюйте літературу і розгляньте основні ідеї кожного з цих мислителів: у Аль-Кінді – вчення про прасубстанції, теорію пізнання, в Аль-Фарабі – розвиток окремих положень аристотелізму, призначення філософії, в Ібн-Сіні (Авіценні) – новий статус філософії, зв'язок філософії та природознавства, у Ібн-Рушда (Аверроеса) – заперечення ідеї творення, нове розуміння ролі Бога, заперечення безсмертя душі та інші. Відповіді на ці запитання вам допоможе знайти підручник «Історія філософії» В.Г. Кременя, В.С. Афанасенка та ін. (розділ I, глава 6).

Які нові онтологічні та гносеологічні ідеї запропонували арабські філософи порівняно з давньогрецькими? Чому саме аверроїзм суттєво вплинув на подальший розвиток європейської філософії?

Додаткова література

1. Коплстон Ф. Історія середньовічної філософії. – К., 1997.
2. Реале Д., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Средневековье. Спб., 1995.
3. Пашук А.І. Нариси з історії філософії середніх віків. – К., 2007.
4. Майоров Г.Г. Формирование средневековой философии. – М., 1979.
5. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. – М., 1992.